

4. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. Режим доступу: http://www.oseu.edu.ua/ukr-rus/science/files/strategy_2020.pdf
5. <http://oda.odessa.gov.ua/>
6. <http://b-dnistrov-rda.odessa.gov.ua/>
7. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 005.591:665(477):338.439.5

АНТОНЮК П.О., канд. екон. наук, **ЛИСЮК В.М.**, д-р екон. наук, доцент
 Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса
АНТОНЮК О.П., канд. екон. наук, доцент
 Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РИНОК ОЛІЙНОЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

У роботі аналізуються державні регуляторні дії на ринок олійних культур та продукцію їх переробки, розглянуто необхідність та дієвість державного регулювання в умовах інтеграції олійножирового підкомплексу в світовий та європейський ринки.

Ключові слова: державне регулювання, експортні поставки, експортне мито, квота, урожай, посівна площа, сівозна, маркетинговий рік, під комплекс

In this research the state regulatory influences on the market of oilseeds and production of their processing are analyzed, need and effectiveness of the state regulation in the conditions of integration of an fat-and-oil subcomplex into the world and European markets is considered.

Keywords: state regulation, export deliveries, export duty, quota, yield, cultivated area, crop rotation, marketing year, subcomplex

Вступ. Головною метою агропромислового комплексу України є забезпечення переробних галузей сировиною, а населення – високоякісними харчовими продуктами за доступними цінами. Крім того, в умовах глобалізації успішне функціонування АПК передбачає створення достатніх запасів відповідних видів продукції для задоволення внутрішніх потреб і поставок на експорт. У вирішенні цих питань важливу роль відіграє державне регулювання продуктивних підкомплексів, що направлено на їх формування, функціонування, здатність ефективно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища. До таких підкомплексів відноситься і олійножировий, оскільки вирощування насіння олійних культур та виробництво на їх основі промислової продукції посідають одне з головних місць в системі АПК і який являється важливою складовою експортного потенціалу держави.

Проблемам державного регулювання усіх складових ринку олійно-жирової продукції приділяється значна увага в теоретичних роботах та практичних дослідженнях відомих економістів, серед яких М.Д. Безуглий, П.І. Гайдуцький, М.В. Калінчик, С.П. Капшук, В.Я. Месель-Веселяк, М.В. Присяжнюк, О.М. Шпичак, І.В. Чехова, А.В. Фаїзов та інші вітчизняні вчені. Однак особливості державного регулювання в аспекті своєчасної оцінки майбутніх загроз і відповідного реагування на них потребують поглиблених досліджень у сучасних ринкових умовах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану ринку олійно-жирової продукції, оцінка діючих заходів впливу держави на його розвиток, обґрунтування необхідності застосу-

вання нових підходів в системі державного регулювання з точки зору як впливу різноманітних факторів на функціонування олієжирового підкомплексу, так і, в свою чергу, його впливу на інші явища і процеси.

Результати. Досліджуючи діяльність олієжирового підкомплексу за 1996-2012 рр., слід зупинитися на першому етапі, п'ятиріччі 1996-2000 рр. Для цього періоду характерною рисою було стрімке зростання валових зборів соняшника з 2123 тис. т в 1996 р. до 3457 тис. т в 2000 р. Посіви і валові збори сої і ріпаку були незначні і на насіння соняшнику приходилось 97,7% валового збору олійних. Потужності олієдобувних підприємств з переробки насіння в 1998 р. оцінювались в 2,8 млн. т на рік. Можна сказати, що в 1999-2000 рр. виробництво соняшнику переважало можливості його переробки, що в певній мірі послужило причиною експорту олієсировини. Але головною причиною великих обсягів експорту соняшника (наприклад, в 1998/1999 МР – 909 тис. т, або 40,1% валового збору 1998 р.) була відсутність будь-яких обмежень на експорт цього виду сировини. В результаті неконтрольованого експорту насіння соняшнику виробничі потужності переробних підприємств були завантажені на 54%. Це призвело до цілої низки негативних наслідків: появились проблеми забезпеченості внутрішнього ринку соняшnikовою олією та продуктами її переробки, на промислових підприємствах – заборгованість по заробітній платі, платежам до бюджету. Над країною появилася загроза зупинки і повної втрати переробних підприємств, а також забезпеченості потреб внутрішнього ринку імпортними поставками з відповідними цінами. Саме в цей період держава вперше втрутилась в

діяльність олієжирового підкомплексу шляхом прийняття Закону України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» від 10.09.1999 р., № 1033-XI, відповідно якому запроваджувалось вивізне (експортне) мито на насіння льону, соняшнику, ріжю в розмірі 23% від митної вартості.

Це стало початком переорієнтації олієжирового підкомплексу України із сировинного експорту насіння – на торгівлю продуктом більш високого рівня переробки – соняшником олією. З того часу підкомплекс розвивається саме в цьому напрямку (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво та експорт соняшнику і соняшникової олії в Україні (*)

	1998/1999 МР	1999/2000 МР	2000/2001 МР	В середньому за рік за період		2011/2012 МР
				2001/2002- 2005/2006 МР	2006/2007- 2010/2011 МР	
1. Валовий збір, тис. т	2266	2794	3457	3505	5870	8700
2. Урожайність, ц/га	9,3	10,0	12,2	10,9	14,4	18,5
3. Площа, з якої зібрано урожай, тис. га	2428	2800	2842	3208	4064	4700
4. Експорт, тис. т	909	422	1041	314	381	280
5. Частка експорту, %	40,1	15,1	30,1	8,9	6,5	3,2
6. Виробництво соняшникової олії нерафінованої, тис. т (**)	432,8	770,1	973	1337	2488	3600
7. Експорт, тис. т	206,0	405,3	590,6	891	2120	3239
8. Частка експорту, %	47,6	52,6	60,7	66,6	85,2	89,9

(*) Складено і розраховано за даними Держкомстату і асоціації «Укроліяпром»

(**) без урахування олійниць

Дані табл. 1 свідчать, що в досліджуваному періоді спостерігається тенденція до якісного покращення результатів діяльності підкомплексу по виробництву та реалізації соняшнику та соняшникової олії. В цьому виявилась довготривала дія закону про встановлення вивізного мита на насіння соняшнику та інших олійних культур. Кардинально змінилось використання соняшнику. Якщо в 1998/1999 МР частка експорту у валовому зборі складала 40,1%, то в наступні роки вона скоротилась до 3,2% в останній маркетинговий рік. Зменшились абсолютні розміри експорту – з 909 тис. т в 1998/1999 МР до 280 тис. т за 2011/2012 МР. Основна частка постійно зростаючих валових зборів направлялась на внутрішню переробку. Річне виробництво олії соняшникової нерафінованої за цей період у річному вимірі зросло в 8,3 рази. Одночасно зростали як абсолютно, так і відносно виробництво та експорт олії. В останні шість маркетингових років частка експорту соняшникової олії склала 86,7% проти 47,6% в 1998/1999 МР. Із одного з важливих експортерів насіння соняшнику олієжировий підкомплекс перетворився на основного експортера готової продукції, частка якої складає 65% обсягів світового експорту олії [1].

За цей період значно зміцніла сировинна база. Валовий збір насіння соняшнику в розрахунок за рік зріс більш, ніж у 3,8 рази. Це відбулося завдяки зростанню урожайності, так і шляхом збільшення посівних площ. В останні роки завдяки зростанню урожайності соняшнику зростає частка приросту валових зборів за рахунок саме цього фактору. За нашими розрахунками із 3604 тис. т приросту валового збору в середньому за рік в період 2006/2007-2010/2011 МР у порівнянні з 1998/1999 МР – 2073 тис. т, або 57,5 % приросту отримано за рахунок зро-

стання урожайності соняшнику з 9,3 ц/га до 14,4 ц/га. Але в деякі роки при зменшенні урожайності екстенсивний фактор залишається головним у виробництві соняшнику.

Вплив держави на стан ринку олії може мати також і негативні наслідки. В цьому плані досить повчальним є невдала спроба втручання уряду в ринкові відносини шляхом встановлення квот. Як відомо, в кінці 2007 р. і на початку 2008 р. (2007/2008 МР) стрімко зростали внутрішні ціни на соняшкову олію. Так, по даним «АПК-Інформ» оптова ціна підприємства за 1 т (франко-склад) виросла з 6400 грн. в серпні 2007 р., до 9200 грн. в лютому 2008 р., або на 143,8%. Враховуючи рівень інтеграції вітчизняного олієжирового підкомплексу у світові структури, в цьому не було нічого випадкового. Цінова ситуація на вітчизняному олієжировому ринку є прямим відображенням світових тенденцій. Саме в цей період з різних причин (зростання світового попиту на олію, зменшення урожаю соняшнику в основних країнах виробників, збільшення використання рослинних олій для виробництва біопалива) стрімко зростали світові ціни на соняшкову олію. За даними операторів, в ЄС в цей період соняшникові олії подорожчала більш, ніж у два рази з 700 дол. США за 1 т на початку 2007 р. до 1800 дол. США за 1 т в лютому 2008 р. Враховуючи світові тенденції, невисокий урожай соняшнику в Україні у 2007 р., а також високі темпи експорту олії в кінці 2007 р. уряд шукав способи стримування внутрішніх цін і зупинився на тому, щоб обмежити (через квотування) експорт нерафінованої соняшникової олії. В принципі норми СОТ дозволяють встановлювати експортні квоти при дотриманні певних процедур і, насамперед, прогнозованість для торгових партнерів і обґрунтованість, тобто

наявність реальної загрози продовольчому самозабезпеченню. Можливість уникнути квотування заключалась в тому, що потужні виробники соняшникової олії зобов'язувалися гарантовано поставляти на внутрішній ринок 20-30% виробленої продукції, не підвищуючи цін. Проте чиновники та виробники олії не домовились. Кабінет міністрів постановою № 189 від 12.03.08 р. «Про затвердження обсягів квот на олію соняшникову і насіння соняшника, експорт яких підлягає ліцензуванню до 1 липня 2008 р. і порядок видачі ліцензій» увів експортну квоту на соняшкову олію в обсязі 300 тис. т. Після детального вивчення розмірів запасів олії і насіння соняшнику квота з 23 квітня була збільшена до 500 тис. т, хоч компанії подали заявки на 703 тис. т. Після введення Україною квотування експорту соняшникової олії зовнішні поставки було призупинено, так як розподіл квот і видача відповідних ліцензій тривала близько місяця, хоч на це відводиться 18 днів. В результаті введення квот (про розподіл квоти між компаніями тут мова не іде) до 22 квітня 16 олієжирових підприємств призупинили роботу по причині відсутності необхідних емкостей для зберігання олії, в яких вони не мали необхідності в умовах вільного експорту.

Слід зауважити, що квотування експортних поставок прийшлося на період зростання світових цін

на соняшкову олію. Так, по даним «АПК-Інформ» 14 березня 1 т нерафінованої соняшникової олії (CIF Роттердам) в ЄС коштувала 1850 дол. США, 9 травня – 1910, 6 червня – 2100. В червні світові ціни стали різко зменшуватися – до 1840 дол. США 20 червня і 1670 дол. США 17 липня. Відповідно поповзли донизу і експортні ціни на українську олію. З урахуванням дисконту відносно світових цін в розмірі 140-150 дол. США за 1 т на випадок можливості виявлення в українській продукції нафтопродуктових домішок в перших числах червня (слід зауважити, що Президент України В.Ющенко 28 травня своїм Указом № 478/2008 призупинив дію Постанови КМ № 189) соняшникові олія відвантажувалась по ціні 1550-1570 дол. США за 1 т (FOB порти України), а до кінця серпня – уже по 1210-1250 дол. США за 1 т [2]. Таким чином, квотування експорту соняшникової олії призвело до того, що виробники олії не змогли використати сприятливу світову кон'юнктуру і понесли значні втрати.

Зростаючий попит на олійні культури та рослинну олію з боку світового ринку стимулював активний розвиток і нарощування виробництва олієсировини, і в першу чергу таких олійних культур, як соняшник, соя і ріпак. В табл. 2 наведено дані про виробництво олійних культур в Україні.

Таблиця 2

Виробництво олійних культур в Україні за період 1996-2011 рр. (*)

	В середньому за рік			2011 р.
	1996-2000 рр.	2001-2005 рр.	2006-2010 рр.	
Валовий збір, тис. т	2652	3885	8436	12372
Площа, з якої зібрано урожай, тис. га	2484	3509	5652	6660
Урожайність, ц/га	10,7	11,1	14,9	18,6

(*) Складено за даними Держкомстату

Як видно з даних табл. 2 виробництво олійних культур невпинно зростає і в значній мірі за рахунок розширення посівних площ. В 2011 р. посівна площа під олійними була в 2,7 рази більше середньорічного рівня за 1996-2000 рр. Станом на кінець 2010 року загальна площа сільськогосподарських культур становила 26952 тис. га, з яких площа посівів олійних культур – 6585 тис. га, або 24 % [3]. Відомо, що основою вітчизняного виробництва олійних культур є соняшник. В посівних площах 2011 р. його частка становить 70,1%, тоді як на сою приходить 18,3%, ріпак – 11,6%. Масштаби культивування соняшнику в Україні неминуче призводять до порушення сівозмін, спричиняють виснаження ґрунтів і зниження їх родючості (наприклад у порівнянні з озимою пшеницею посіви соняшнику виносять з ґрунту в 2,5 рази більше азоту, в 3-4 рази фосфору і в 14 разів калію). Саме з цієї причини у більшості країн світу соняшник вирощують в обмеженій кількості. Там в структурі виробництва олійних культур домінує соя. Вона займає більше половини світового виробництва олійних культур, тоді як ріпак – 14%, насіння бавовни – 11%, соняшник – 9%. Попит на насіння олійних перевищує пропозицію, забезпечуючи високу рентабельність, що в свою чергу стимулює подальше розширення посівів всупереч вимогам агротехнології виробництва. Наша держава має підстави пишатися досягненнями свого олієжирового комплексу, що забезпечує як внутрішні

потреби, так і невпинно зростаючі експортні поставки. За 2005-2010 рр. експорт соняшникової олії склав від виробництва 83,8%, насіння ріпаку – 93,6%, сої – 41,6%. Є і інша сторона цих успіхів. В умовах глобалізації, в даному випадку агроглобалізації, все чіткіше виступають несприятливі для нашої національної продовольчої безпеки фактори, і серед них:

- посилення експлуатації та інтенсифікації вичерпання агроресурсного потенціалу, передусім земельних ресурсів;
- посилення аструктурного ефекту в агрофері: однобічна, чітко орієнтована на експорт галузева структура сільського господарства з орієнтацією на вирощування найбільш виснажливих для ґрунту культур (ріпак, соняшник);
- підвищення ступеня залежності вітчизняного продовольчого ринку від кон'юнктурних коливань на світовому ринку продовольства, і, як наслідок – підвищення цінового тиску [4].

Питанням раціонального землекористування в Україні приділяється певна увага, зокрема і в контексті стрімкого розширення посівних площ під олійними культурами, такими як ріпак і соняшник, що спричиняють зменшення природної родючості ґрунтів. Численними, переважно зарубіжними, дослідженнями розкрито безпосередній вплив якісних параметрів природно-ресурсного потенціалу будь якої країни на динаміку її ВВП. Доказано, що проце-

си біологічного відтворення роблять свій внесок у випуск продукції, тоді як екологічна деградація, виснаження запасів природних благ перешкоджають йому [5]. Щоб унеможливити негативний розвиток подій Верховна Рада України прийняла Закон України від 4.06.2009 р. № 1443-VI, що робить обов'язковим планування використання земель в межах науково-обґрунтованих та екологічно безпечних сівозмін. Попередньо, до 1 січня 2015 року, це правило введене як обов'язкове для всіх осіб, що мають у власності або користуванні понад 100 га сільськогосподарських земель. На розвиток процесу регулювання сівозмін направлена також постанова КМ України № 164, що передбачає затвердження норм оптимального співвідношення сівозмін в ротаціях різних сільськогосподарських регіонів. Постанова також регламентує, що посіви соняшника на одному полі не можуть здійснюватися частіше 1 разу на 7 років, а посіви під соняшником мають знизитися до 2,9-3 млн. га. Тим часом, використовуючи сприятливу світову кон'юнктуру виробники нарощують виробництво соняшнику та олії. Якщо в 2009 р. посівні площі (площі до збирання) соняшнику склали (тис. га) – 4193, то в 2010 – 4526, в 2011 – 4717, а в 2012 р. – 5200. Як видно, заходи державного регулювання в цьому аспекті поки що не дають позитивного результату і виробники соняшнику і олії діють по принципу: «Après nous le déluge», «Після нас хоч потоп!» [6].

Входження України в світовий та європейський ринки ставить перед органами державної влади складні питання. Все менше залишається можливостей для використання інструментів у регуляторній політиці державних органів і в першу чергу це стосується тарифного регулювання потоків як насіння соняшнику, так і сої та ріпаку. В ході переговорів про приєднання до СОТ Україна зобов'язалась скорочувати експортне мито на насіння соняшнику до 10% з 1.01.2012 р. Зауважимо, що експорт насіння ріпаку та сої здійснюється без сплати експортного мита.

Як відомо, експортні мита не забороняються СОТ (стаття XI). Близько третини членів СОТ застосовують експортні мита. Основним аргументом на користь мит на сировинні товари є те, що вони являються стимулом для розвитку вітчизняного виробництва та переробної промисловості для випуску продукції з високою доданою вартістю.

Питання експортних мит на насіння соняшнику в Україні надзвичайно актуальне в зв'язку з можливим її входженням в зону вільної торгівлі з ЄС, який є основним прихильником скасування експортних податків у міжнародній торгівлі. Зацікавленість Євросоюзу до українського соняшника зрозуміла – Європа не може забезпечити свої олієжирові підприємства власною сировиною (табл. 3) [7].

Таблиця 3

Виробництво і потреба в насінні соняшнику в країнах ЄС, млн. т (*)

Показники	2007/2008 МР	2008/2009 МР	2009/2010 МР
Власне виробництво	19,4	19,7	20,0
Потреба	34,4	34,5	34,5
Дефіцит	15,0	14,8	14,5

За даними «Укроліяпром»

Дані табл. 3 свідчать, що в Євросоюзі дефіцит насіння соняшнику складає близько 15 млн. т на рік. Тому вимога повної відміни мита на соняшник пов'язана з бажанням направити насіння соняшнику з України в ЄС. Більшість вітчизняних фахівців ринку олійних культур та олії негативно оцінюють наслідки відміни мита на функціонування олієжирової промисловості – незавантаженість виробничих потужностей, зменшення частки України як експортера соняшникової олії, вірогідність ввозу олії в Україну з ЄС по європейських цінах, внаслідок дефіциту зростає ціна шроту, що призведе до зростання цін на продукцію тваринництва. Прибічники введення мита бачать позитив в тому, що це зможе підняти закупівельні ціни на соняшник і підвищити доходи агрогосподарств. Проте в цілому вигоди окремих учасників ринку будуть мізерними в порівнянні з втратами держави в цілому. Слід зазначити, що основні виробники і конкуренти України на світовому олійному ринку стимулюють переробку насіння у середині країни. Так, в Аргентині та Росії, що є членами СОТ, експортне мито на соняшник складає 39% в Аргентині і 20% в Росії.

Держава має вести гнучку політику відносно обмеження експорту насіння соняшнику. Це може бути 10% мито, що діє зараз, або встановлення квоти в залежності від кон'юнктури світового ринку на насіння соняшнику і продукти його переробки.

Крім соняшнику в Україні в значних масштабах культивується ріпак та соя. Ріпак ринково приваблива культура, на яку постійно зростає попит, яка є джерелом зелених кормів і відмінною сировиною для виробництва біопалива.

Соя є основною зернобобовою культурою у світі і посідає перше місце у світовому виробництві рослинної олії, яку використовують на харчові цілі і для виробництва різних видів промислової продукції (лаки, фарби, мила, клей, пластмаси, штучні волокна).

Про масштаби світового виробництва цих культур свідчать такі дані – в середньому за рік в період 2006-2010 рр. було вироблено сої – 237,8 млн. т, а ріпаку – 54,6 млн. т. Масштаби виробництва сої та ріпаку в Україні поступаються аналогічним показникам стосовно виробництва насіння соняшнику, про що свідчать дані табл. 4.

Виробництво та експорт насіння ріпаку та сої в Україні за період 2001-2010 рр. (*)

Показники	Ріпак			Соя		
	Середньорічний рівень за період		Темпи зростання, %	Середньорічний рівень за період		Темпи зростання, %
	2001/2002-2005/2006 МР	2006/2007-2010/2011 МР		2001/2002-2005/2006 МР	2006/2007-2010/2011 МР	
1. Валовий збір, тис. т	285	1566,8	549,8	613	1030	168,0
2. Площа, з якої зібрано урожай, тис. га	207	908,1	438,6	453	745,4	164,5
3. Урожайність, ц/га	13,7	17,7	129,2	13,5	13,8	102,2
4. Експорт, тис. т	187	1503	803,7	226	441,2	195,1
5. Частка експорту у виробництві, %	65,6	95,9	146,2	36,9	42,8	116,0

(*) Складено і розраховано за даними Держкомстату

Дані табл. 4 свідчать про переважно екстенсивний характер виробництва сої та ріпаку. Більша частина приросту валового збору цих культур забезпечується за рахунок розширення посівних площ, по причині низької урожайності. Особливо низький рівень урожайності спостерігається по сої. Зауважимо, що в період 2006-2010 рр. світовий рівень урожайності сої знаходився в межах 22-25 ц/га [8].

Важливою особливістю виробництва та реалізації насіння сої та ріпаку є те, що темпи зростання експорту перевищують темпи збільшення валового збору. За досліджуваний період експорт сої зріс майже у два рази, а ріпаку – більш ніж у 8 разів. Фактично в Україні ріпак вирощується для поставок на зовнішні ринки. Про повну експортну орієнтацію виробництва цієї культури свідчать такі дані: в 2011-2012 МР Україна знаходилась на 6 місці у світі з виробництва – 1,9 млн. т, але на другому місці по експорту – 1,8 млн. т. Основними експортерами ріпаку з України у 2010-2011 МР були такі транснаціональні компанії, як «Каргілл», ГК «Кернел» та «Серна». І це в той час як країни, які є найбільшими виробниками ріпаку, направляють його на внутрішню переробку. Євросоюз (виробництво 19,2 млн. т) і Китай (виробництво 12,8 млн. т) навіть ще ріпак імпортують [9]. Досить значні експортні поставки і сої. За період 2006/2007-2010/2011 МР з України було вивезено 2206 тис. т сої.

На сучасному етапі, масово експортуючи олієсировину, ми сприяємо створенню робочих місць за кордоном, віддаємо значну частину доданої вартості, створеної в сільському господарстві. Продане за кордон насіння там переробляється, а отримані макуха, шрот використовуються для виробництва м'ясо-молочної продукції, що продається на наших ринках. Тож олійні культури слід переробляти в Україні, що призведе до створення додаткових робочих місць на олієжиркомбінатах та підприємствах м'ясо-молочної промисловості, дозволить наростити сировинну базу для виробництва комбікормів, створить необхідні умови для виробництва біопалива.

З метою обмеження експорту ріпаку та сої Мінекономіки було розроблено законопроект про введення експортних мит на олійні з 1 січня 2012 р., яким пропонувалися такі мита: соняшникова олія –

10%, але не менше 84 євро/т; соя – 12%, але не менше 33 євро/т; ріпак – 9%, але не менше 15 євро/т.

Законопроект було розроблено в період 2011/2012 МР, що характеризувався складною ситуацією на світовому і вітчизняному ринках, повною протиріччю. За очікуваного зростання світового виробництва рослинних олій ціни на олію і олійне насіння почали знижуватися на всіх ключових ринках. Аналогічна ситуація склалась в Україні. Урожай олійних зріс з 9922 тис. т в 2010 р. до 12372 тис. т в 2011 р., що негативно вплинуло на цінову динаміку. Спад цін посилювався через саму ініціативу Мінекономіки щодо введення експортних мит, в результаті чого законопроект не був прийнятий Верховною Радою України. Соя і ріпак, як і раніше, відправляються за кордон без обмежень.

Відносно цього законопроекту теж точаться дискусії, як свого часу відносно закону № 1033-ХІ в плані того, скільки доходів втрачатимуть ті чи інші учасники ринку. При цьому поза увагою залишається питання про втрати держави від безконтрольного вивозу сої та ріпаку. Урядові структури мають запровадити дійовий механізм протидії перетворенню України в аграрно-сировинний придаток більш заможних і впливових країн. Слід також звернути увагу на такий аспект нашого олійного експорту. За кордон, особливо в ЄС вивозиться не рафінована, розфасована олія, а нерафінована, фактично напівфабрикат.

Мита слід вводити і чим раніше, тим краще, але перед тим необхідно вирішити питання реалізації соєвої та ріпакової олії. На нашу думку, крім традиційного ринку ЄС, споживачами олії можуть стати країни Північної Африки, Китай та Пакистан. Введення державного регулювання експорту сої та ріпаку дало б змогу уникати підприємствами олієжирового підкомплексу негативного впливу фактора сезонного недовантаження переробних потужностей і отримувати конкурентну перевагу в часі виходу на світові олійні ринки з продукцією нового урожаю. Потужності олійно-жирових підприємств з переробки насіння олійних культур уже сягають 12,0 млн. т в 2011/2012 МР і мають подальшу тенденцію до зростання, що дає змогу повністю переробляти вирощений в Україні урожай.

Висновки. Олієжировий підкомплекс, незважаючи на позитивну динаміку функціонування, характеризується наявністю низки проблем, пов'язаних з екстенсивним характером виробництва олієсировини, неефективним напрямом її використання,

надмірним навантаженням на земельні ресурси. За існуючих умов, реалізація економічного потенціалу підкомплексу неможлива без створення ефективної системи впливу державних важелів на організаційно-економічні умови функціонування галузі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Капшук С. Стан та перспективи українського олієпрому / С. Капшук // Пропозиція . – 2011. – № 6. – С. 52-55.
2. Татаренко Г. Семяпрепровождение / Г. Татаренко // Бізнес. – 2008. – № 36. – С. 114-116.
3. Чехова І.В., Кислицька І.О., Таранюк Г.З. Перспективи розвитку ринку основних олійних культур / І.В. Чехова, І.О. Кислицька, Г.З. Таранюк // Економіка АПК – 2012. – № 6. – С. 43-48.
4. Зеленська О.О. Агрोगлобалізація та її можливі наслідки для України / О.О. Зеленська // Економіка АПК – 2012. – № 7. – С. 128-130.
5. Векліч О., Шкапак М. «Екологічна ціна» економічного зростання в Україні / О. Векліч, М. Шкапак // Економіка України – 2012. – № 1. – С. 51-61.
6. Михайлов Ю. «Après nous le déluge» «Після нас хоч потоп!» / Ю. Михайлов // Пропозиція. – 2012. – № 5. – С. 30-32.
7. Мадай А., Татаренко Г. Ассемеляция / А. Мадай, Г. Татаренко // Бізнес. – 2010. – № 30. – С. 63-65.
8. Маслак О. Нові олійні рекорди / О. Маслак // Пропозиція – 2012. – № 6. – С. 36-40.
9. Моїсєєва М. Ріпак: в очікуванні на вирок / М. Моїсєєва // Пропозиція – 2011. – № 8. – С. 48-50.

УДК 631.151.6 + 664.76(477)

НІКІШИНА О.В., канд. екон. наук, докторант

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

ІНТЕГРОВАНІЙ ЗЕРНОВИЙ РИНОК У СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ І МІСІЯ

Розглянуто методологічні підходи до визначення категорії «зерновий ринок», обґрунтовано доцільність використання дефініції «інтегрований зерновий ринок» у дослідженнях мікросистем. Визначено місію, генеральні завдання, специфічні функції інтегрованого зернового ринку, обґрунтовано його роль у сталому розвитку національної економічної системи.

Ключові слова: зерновий ринок, інтегрований ринок, мікроекономічна система, місія ринку, суміжні ринки, економічне зростання

Methodological approaches to category definition «grain market» are considered, expediency of use of category «the integrated grain market» in research of microsystems is proved. Mission, the general tasks, specific functions of the integrated grain market are defined, its role in a sustainable development of national economic system is proved.

Keywords: grain market, integrated market, microeconomic system, market mission, adjacent markets, economic growth

Вступ. В умовах транзитивної економіки досягнення перманентно сталого розвитку стратегічно важливих товарних ринків, зокрема, зернового, обумовлює необхідність підвищення ефективності їх функціонування та регулювання на основі впровадження інноваційних методик аналізу, оцінки, діагностування та управління ринками. Як відомо, товарні ринки є об'єктами державного регулювання. Відповідно, ідентифікація природи ринку, його відтворювальної структури, місії, функцій, ролі у макроекономічній системі впливають на вибір методів регулювання та їх ефективність, обумовлюючи необхідність нових теоретичних обґрунтувань та аналізу категорії «ринку».

Теоретичні засади формування та функціонування зернового ринку знайшли відображення в

працях Алтухова А.І., Васютіна О.С., Ганганова В.М., Кузнецової І.О., Солопова В.О., Худолій Л.М. та інших науковців. Водночас питання визначення економічної сутності «інтегрованого зернового ринку» (далі – ІЗР), його місії, специфічних функцій та ролі у розвитку національної економіки є малодослідженим, що обумовило мету і завдання даної статті.

Постановка завдання. Мета статті – авторське визначення природи та місії інтегрованого зернового ринку – окреслила низку завдань:

- категоріальний аналіз дефініції «зерновий ринок»;
- ідентифікація властивостей ІЗР як мікроекономічної системи;
- обґрунтування стратегіютворюючих характеристик зернового ринку;